

УДК 37(477)(09)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.4/27.203979>

Мирослав ПАГУТА,
orcid.org/0000-0003-2305-9390
кандидат педагогічних наук, доцент,
докторант кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Дрогобич, Львівська область, Україна) miroslav06@rambler.ru

ЦІННОСТІ ВИХОВАННЯ У ПРОФЕСІЙНОМУ ШКІЛЬНИЦТВІ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ

У статті проаналізовано зміст виховання молоді у професійному шкільництві Східної Галичини міжвоєнного періоду. Встановлено, що у визначенні змісту виховання майбутніх фахівців польські педагоги враховували такі чинники: 1) політичне становище Другої Речі Посполитої як молодої держави, яка потребувала громадян, здатних її розбудувати та захищати; 2) розвиток доповнювального шкільництва, яким можна було охопити найбільшу кількість молоді, однак специфіка організації якого ускладнювала виховання учнів; 3) психологічні особливості підлітків, які потребували особливого ставлення та підходу. Українські педагоги насамперед відштовхувалися від потреби виховання національно свідомої особистості в умовах бездержавного становища України та намагання здобути власну державу.

Констатовано, що серед цінностей виховання, які насамперед намагалися прищеплювати майбутнім фахівцям, були морально-етичні (дієва любов до ближнього, добро інших людей, повага до батьків, справедливість, патріотизм, культ праці та ін.), національні та громадянські (пріоритет добра держави, любов до своєї країни, її мови, історії, звичаїв, традицій, мистецтва, цілісність характеру, ретельність у виконанні обов'язків, дотримання слова, повага до чужого і власного майна, дисциплінованість і самостійність під час виконання обов'язків, толерантність тощо), валеоекологічні (здоров'я, здоровий спосіб життя, гарт організму тощо). Українські педагоги наголошували на пробудженні національної свідомості, об'єднанні народу навколо національних ідеалів, розвитку генія народу у ділянці думки та дії, а також зміцненні і облагородненні позитивних рис національної вдачі й усуненні або послабленні негативних. Для цього молоді прищеплювалися моральні та духовні цінності, якими були національна самоповага, особиста гідність, гордість за приналежність до української нації.

Ключові слова: цінності, виховання, майбутній фахівець, професійне шкільництво, Східна Галичина, міжвоєнний період.

Myroslav PAHUTA,
orcid.org/0000-0003-2305-9390
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Doctoral Candidate of the Department of General Pedagogy and Preschool Education
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Drohobych, Lviv region, Ukraine) miroslav06@rambler.ru

VALUES OF EDUCATION IN EASTERN GALICIA'S PROFESSIONAL SCHOOLS OF THE INTERWAR PERIOD

The article analyzes the content of upbringing of youth in professional schools of Eastern Galicia of the interwar period. It is defined that in determining the content of the education of future specialists, Polish teachers took into account the following factors: 1) the political situation of the Second Commonwealth as a young state that needed citizens capable of building and protecting it; 2) the development of supplementary schooling, which could reach the largest number of youth, but the specificity of its organization made it difficult to educate students; 3) psychological characteristics of adolescents who needed special treatment and approach. Ukrainian educators, first of all, have been motivated by the need to educate a nationally conscious person in the conditions of Ukraine's stateless condition and efforts to acquire their own state.

It is stated that among the values of education, which were primarily instilled in future specialists, were moral and ethical (love for one's neighbor, good of other people, respect for parents, justice, patriotism, cult of labor, etc.), national and civic (priority of good of the state, love for one's country, its language, history, customs, traditions, art, integrity of character, diligence in the performance of duties, keeping one's word, respect for others' and one's own property, discipline and independence in the performance of duties, tolerance, etc.), valeoecological (health, healthy lifestyle, body tempering, etc.). Ukrainian educators emphasized on awakening the national consciousness, uniting the people around national ideals, developing the genius of the nation in the area of thoughts and actions, as well as strengthening and enriching the positive features of the national attitude and eliminating or reducing the negative ones. In order to do this, the youth were imbued with moral and spiritual values, among which were national self-respect, personal dignity and pride in belonging to the Ukrainian nation.

Key words: values, education, future specialist, professional schooling, Eastern Galicia, interwar period.

Постановка проблеми. Професійна підготовка фахівця не може й не повинна обмежуватися лише наданням професійних знань та формуванням відповідних умінь та навичок. Надзвичайно вагомим завданням професійного шкільництва є виховання майбутніх фахівців, прищеплення їм цінностей, якими керуватимуться не лише в професійному, але й особистому житті, виконуючи обов'язки працівника, сім'янина, громадянина, представника нації й усього людства. Тому очевидною стає необхідність прищеплення майбутнім фахівцям моральних, національних, громадянських, сімейних, цінностей особистого життя, валеоекологічних цінностей. Фахівець, працюючи у колективі, має опанувати закони співжиття з іншими людьми, оволодіти навичками збереження власного здоров'я, здійснення екологічно доцільних дій, усвідомлюючи при цьому суспільну роль і цінність праці.

Зміни суспільно-політичних, економічних, соціальних, культурних умов впливають на процес виховання, модифікуючи його зміст та інструментарій. Однак при цьому актуальність принципу наступності та послідовності не втрачає своєї ваги. Отже, знаючи минуле виховного процесу, можна прогнозувати його майбутнє. З огляду на це важливо досліджувати історичний досвід виховання майбутніх фахівців.

Аналіз досліджень. Професійна освіта як складний феномен стала предметом досліджень багатьох науковців. Зокрема, цю проблематику досліджували Г. Васянович, А. Вихрущ, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, Н. Ничкало та ін.

Питання розвитку професійного шкільництва Східної Галичини в історичній ретроспективі увійшли до орбіти зацікавлень З. Гіптерс, Д. Герцюка, Т. Завгородньої, Г. Субтельної та ін. Дослідники вивчали організацію професійного шкільництва, зміст та основний інструментарій підготовки майбутніх фахівців у різних типах професійних шкіл тощо.

Мета статті полягає у виокремленні цінностей виховання учнів у професійних школах Східної Галичини міжвоєнного періоду.

Виклад основного матеріалу. Після завершення Першої світової війни Східна Галичина увійшла до складу Другої Речі Посполитої, опинившись у складному політичному та економічному становищі. Польська влада ліквідувала місцеве самоврядування і різними засобами намагалася здійснювати асиміляцію українського населення. Ситуація ускладнювалася ще й економічною відсталістю краю, який став ринком збуту не завжди якісних товарів і водночас джерелом дешевої сировини та робочої сили. Східна Галичина

й надалі залишалася аграрним краєм, однак і сільське господарство розвивалося надто повільно.

Безперечно, у таких умовах актуалізувалася проблема розвитку професійного шкільництва, яке мало послужити каталізатором розвитку економіки та сільського господарства. Однак одразу зауважимо, що професійне шкільництво здебільшого було польським і мало на меті формування фахівця-патріота Польської держави. Українці у цих умовах, намагаючись протидіяти національній асиміляції, силами приватної ініціативи також створювали професійні заклади освіти, однак очевидно, що їх було не досить, аби охопити українське населення краю. Тому багато молодих українців змушені були навчатися саме в державних польських професійних школах.

Польські педагоги міжвоєнного періоду намагалися визначити завдання професійних шкіл. При цьому особливу увагу вони звертали на кілька моментів: 1) політичне становище Другої Речі Посполитої як молодої держави, яка потребувала громадян, здатних її розбудувати та захищати; 2) розвиток доповнювального шкільництва, яким можна було охопити найбільшу кількість молоді, однак специфіка організації якого ускладнювала виховання учнів; 3) психологічні особливості підлітків, які потребували особливого ставлення та підходу.

Зокрема, Е. Сег вважав, що школа має надавати професійну освіту, розширювати коло загальних знань особистості, прищеплювати засади християнської етики, навчати дисциплінованості, прищеплювати любов до Батьківщини і водночас повагу до інших народів та їхньої культури (Sieg, 1930: 11). Натомість Р. Войцеховський мету доповнювальної професійної школи вбачав не лише у професійній підготовці, але й у вихованні учнів як діяльних громадян, свідомих своїх обов'язків, залучення їх у сферу впливів польської культури, а також пробудження любові до самоосвіти (Wojciechowski, 1934: 35). Л. Кучевський завдання професійної школи виводив із положення про те, що, окрім роботи, полем майбутньої діяльності фахівця буде сім'я, громада, суспільство, участь у професійних спілках, держава. Саме тому професійна школа має виховувати Людину, доброго громадянина, готового своє життя і працю присвятити добру народу і держави (Kuczewski, 1921: 3). Основними складниками культури особистості фахівця маршалок Сміглій-Ридз називав інтелектуальний розвиток, моральну і фізичну вихованість, що в сукупності творять гармонійну особистість (Podstawowe czynniki, 1938: 47).

Виховання молоді у професійних школах насамперед спрямовувалося на прищеплення засад глибокої моральності, що тісно пов'язувалося із плеканням релігійності. У цьому контексті наголос робився на вихованні у молоді таких цінностей, як дієва любов до ближнього, добро інших людей, повага до батьків, справедливість, патріотизм тощо (Przemówienie, 1938: 48). Учень професійної школи мав уміти диференціювати добро і зло у власних вчинках, суворо ставитися до власних вад, будувати взаємини між людьми у професійному та суспільному житті на засадах взаєморозуміння (Kuczewski, 1921: 3).

Наголошувалося на прищепленні культу праці, який вважався основою усього виховання, двигуном, який поведе людину дорогою поступу (Świetliczko, 1931: 176). Однак не всяка праця, а лише природовідповідна, самодіяльна, свідомо та творча може забезпечити економічну потужність держави. Тому у процесі професійної підготовки фахівців зверталася увага на прищеплення любові до праці та уміння працювати (Сувіński, 1935: 13–14), розвиток почуття обов'язку, самоповаги, бездоганної сумлінності та витривалості у праці (Kuczewski, 1921: 3).

Не менш важливим завданням професійного шкільництва стало виховання в учнів національних та громадянських цінностей. Варто зазначити, що головною виховною цінністю став пріоритет добра держави понад усе, що й стало гаслом державницько-національного виховання, результатом якого мав стати громадянин, фізично і морально готовий до служіння державі (P. Minister W. R. i O. P. o wychowaniu, 1931: 171).

Серед громадянських цінностей виокремлювалися цілісність характеру, ретельність у виконанні обов'язків, дотримання слова, повага до чужого і власного майна, дисциплінованість і самостійність під час виконання обов'язків. Школа, на переконання Е. Сега, має виховувати не егоїстичного індивідуаліста, який завжди на чільне місце ставить себе і свої інтереси, а дисциплінованого громадянина, що добре знає не лише свої права, але й обов'язки стосовно власної країни та співгромадян (Sieg, 1930: 10).

При цьому наголошувалося на необхідності формування толерантності до інших народів, що, однак, суперечило польській політиці стосовно національних меншин. Так, С. Светлічко писав: «Учень має зрозуміти, що поза власною державою є інші держави, громадяни яких мають право на життя. Тому силу власної держави необхідно розбудовувати у гармонії з іншими народами» (Świetliczko, 1931: 176).

Турбота про здоров'я молоді, систематичний розвиток організму засобами фізичних вправ, формування здорового громадянина, здатного до сумлінної праці, долання життєвих труднощів спонукали до прищеплення майбутнім фахівцям валеологічних цінностей (Przemówienie, 1938: 50). У міжвоєнний період значна вага надавалася прищепленню закладами освіти своїм вихованцям гігієнічних навичок. Крім цього, наголошувалося на поєднанні фізичного виховання та військового вишколу учнів (Dziennik Urzędowy, 1922).

Зміст виховання у польських професійних школах не задовольняв потреби української молоді. Чинником, який вплинув на визначення змісту виховання української молоді, стало насамперед бездержавне становище України та намагання українців здобути власну державу.

Намагаючись протистояти колонізації, українські діячі, педагоги наголошували на необхідності виховання національної самосвідомості молодих українців. Так, Я. Кузьмів стверджував, що правдиве і повне виховання може бути лише національним. Тому завданням виховання має бути пробудження національної свідомості, об'єднання народу навколо національних ідеалів, розвиток генія народу у ділянці думки та дії, а також зміцнення і облагороднення позитивних рис національної вдачі й усунення або послаблення негативних. Це дасть змогу витворити новий тип людини, яка, базуючись на досвіді попередніх поколінь, примножуватиме та поглиблюватиме національну культуру та вноситиме її цінності у всесвітню культурну скарбницю (Кузьмів, 1938: 192–193).

Українські заклади професійного шкільництва Східної Галичини творилися під егідою товариств «Просвіта», «Рідна Школа», «Сільський Господар» та ін. У цьому контексті В. Пачовський зазначав, що приватні школи мають надати молоді моральні та духовні цінності, якими є національна самоповага, особиста гідність, гордість за приналежність до української нації, що є рівною з іншими народами, які мають свою державність (Пачовський, 1938).

Поряд із прищепленням національних цінностей значна вага в приватному українському професійному шкільництві надавалася вихованню в учнів цінностей релігійно-морального, естетичного (мистецького), гігієнічного та фізичного виховання, а також виховання характеру. Отже, як і в державних професійних школах, в українському професійному шкільництві наголос робився на формування різнобічно та гармонійно розвиненої особистості, яка, однак, у складних

умовах полонізації зберігає власну мову, культуру, мистецтво, виявляє розвинену національну самосвідомість.

Висновки. Отже, професійне шкільництво Східної Галичини міжвоєнного періоду спрямовувало свої зусилля не лише на формування кваліфікованого фахівця, але й на його різнобічне виховання. У цьому контексті йшлося про прищеплення моральних, громадянських, національних,

естетичних, валеоекологічних цінностей, а також цінностей особистого життя. Однак, якщо у державних професійних закладах освіти насамперед увага зверталася на формування громадянина та патріота Польщі, реалізувалися завдання ополчення молоді, що належала до національних меншин, у приватних українських школах зусилля спрямовувалися на формування національної самосвідомості української молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кузьмів Я. Напрямні національного виховання. *Перший Український Педагогічний Конгрес у Львові* (1935). Львів, 1938. С. 191–194.
2. Пачовський В. Українознавство у вихованні молоді. *Перший Український Педагогічний Конгрес у Львові* (1935). Львів, 1938. С. 89–113.
3. Cywiński Wł. Organizacja warsztatu i pracy warsztatowej oraz organizacja handlowa przedsiębiorstwa. *Szkoła zawodowa*. Rok X. Zeszyt 1–2. Warszawa – Poznań, styczeń–luty 1935. S. 13–24.
4. Dziennik Urzędowy Kuratorjum Okręgu Szkolnego Lwowskiego. Rocznik 1922. Lwów, 1922. 496 s.
5. Kuczewski L. Doksztalcająca Szkoła Handlowa. Cel, środki, organizacja. Wilno, 1921. 80 s.
6. P. Minister W. R. i O. P. o wychowaniu państwowem. *Szkoła zawodowa*. Rok V. Nr. 8. Poznań, 1 Kwietnia 1931. S. 169–172.
7. Podstawowe czynniki pełnej kultury człowieka. Przemówienie P. Marszałka Śmigłego-Rydza wygłoszone ne plenarnym posiedzeniu Rady Naukowej W. F. w dniu 12 lutego 1938 r. *Dziennik Urzędowy Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego*. Rok XLII. Nr 2. Lwów, dnia 28 lutego 1938 r. S. 47.
8. Przemówienie P. Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Prof. W. Świątosławskiego wygłoszone na 72 posiedzeniu Sejmu dnia 18 lutego 1938 r. *Dziennik Urzędowy Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego*. Rok XLII. Nr 2. Lwów, dnia 28 lutego 1938 r. S. 48–53.
9. Świetliczko St. O ideał wychowawczy w szkole zawodowej. *Szkoła zawodowa*. Rok V. Nr. 8. Poznań, 1 Kwietnia 1931. S. 174–176.
10. Sieg E. Szkoła zawodowa, jako ośrodek wychowawczy młodzieży rzemieśniczej. *Szkoła zawodowa*. Rok V. Nr. 1. Poznań, 1 Września 1930. S. 9–11.
11. Wojciechowski R. Kilka uwag o nauczaniu języka polskiego w szkołach doksztalcających zawodowych. *Swkoła zawodowa*. Rok IX. Nr. 2–3. Poznań, 1 lutego 1934. S. 35–38.

REFERENCES

1. Kuz'miv Ya. Napryamni nacional'nogo vy'hovannya [Directions of national education]. *The first Ukrainian pedagogical congress in Lviv (1935)*. L'viv, 1938. Pp. 191–194 [in Ukrainian].
2. Pachovs'ky'j V. Ukrainoznavstvo u vy'hovanni molodi [Ukrainian Studies in Youth Education]. *The first Ukrainian pedagogical congress in Lviv (1935)*. L'viv, 1938. Pp. 89–113 [in Ukrainian].
3. Cywiński Wł. Organizacja warsztatu i pracy warsztatowej oraz organizacja handlowa przedsiębiorstwa. *Szkoła zawodowa*, rok X, zeszyt 1–2. Warszawa – Poznań, styczeń–luty 1935. S. 13–24 [in Polish].
4. Dziennik Urzędowy Kuratorjum Okręgu Szkolnego Lwowskiego. Rocznik 1922. Lwów, 1922. 496 s. [in Polish].
5. Kuczewski L. Doksztalcająca Szkoła Handlowa. Cel, środki, organizacja. Wilno, 1921. 80 s. [in Polish].
6. P. Minister W. R. i O. P. o wychowaniu państwowem. *Szkoła zawodowa*, rok V, nr. 8. Poznań, 1 Kwietnia 1931. S. 169–172 [in Polish].
7. Podstawowe czynniki pełnej kultury człowieka. Przemówienie P. Marszałka Śmigłego-Rydza wygłoszone ne plenarnym posiedzeniu Rady Naukowej W. F. w dniu 12 lutego 1938 r. *Dziennik Urzędowy Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego*, rok XLII, nr 2. Lwów, dnia 28 lutego 1938 r. S. 47 [in Polish].
8. Przemówienie P. Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Prof. W. Świątosławskiego wygłoszone na 72 posiedzeniu Sejmu dnia 18 lutego 1938 r. *Dziennik Urzędowy Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego*, rok XLII, nr 2. Lwów, dnia 28 lutego 1938 r. S. 48–53 [in Polish].
9. Świetliczko St. O ideał wychowawczy w szkole zawodowej. *Szkoła zawodowa*, rok V, nr. 8. Poznań, 1 Kwietnia 1931. S. 174–176 [in Polish].
10. Sieg E. Szkoła zawodowa, jako ośrodek wychowawczy młodzieży rzemieśniczej. *Szkoła zawodowa*, rok V, nr. 1. Poznań, 1 Września 1930. S. 9–11 [in Polish].
11. Wojciechowski R. Kilka uwag o nauczaniu języka polskiego w szkołach doksztalcających zawodowych. *Swkoła zawodowa*, rok IX, nr. 2–3. Poznań, 1 lutego 1934. S. 35–38 [in Polish].